СВОБОДА SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

3 ЦЕНТИ. РІК XXXVIII. Ч. 208. Джерзи Сіті, Н. Дж., понеділок, 8. вересня 1930. VOL. XXXVIII. No. 208. Jersey City, N. J., Monday, September 8, 1930. THREE CENTS.

ЖЕРТВИ ҐУРАҐАННОЇ КАТАСТРОФИ ЩОРАЗ БІЛЬШІ

САНТО ДОМІНҐО. — Домініканська република передала всі права президентови Рафаельови Тружілльови, щоби в той спосіб приспішити ратункову акцію. Президент віднісся сейчас до вашингтонського уряду й американського народа й просив надіслання негайної допомоги, зазначуючи, що його край потребує тепер усього.

Такі відозви розіслав президент і до інших держав. У них подано, що в самім Санто Домінґо нараховано досі понад 1,200 осіб, які знайшли смерть підчас ґураґанної катастрофи. Число це однак цілком певно збільшиться. В самій столиці нараховують 5,000 покалічених, а 30,000 людей без притулку.

В місті видно на лицях усіх вирази повної розпуки. Люде знаходять притулок по церквах і в тих кількох публичних будинках, які не улягли цілковитому знищенню. По вулицях розвозять польові кухні й живлять тисячі голодних. Але цеї поживи замало. Люде ходять обдерті. Нема накривал ні ліків.

Американська маринарка висилає 6 літаків з лікарями і ліками. Літаки, це тепер одинокий комунікаційний засіб, бо дороги є цілком понищені.

ІРІҐОЄН ПЕРЕДАВ ВЛАДУ.

БУЕНОС АЙРЕС. — Президент Іріґоєн передав владу в руки Енріка Мартінеза, заступника президента. Як причину передачі подав лихий стан здоровля.

Згідно з конституцією президент має право передати владу, а рівнож і її назад відібрати.

Разом з тим проголошено в столиці стан облоги, який треватиме 30 днів. Опозиція проти Іріґоєна зростає з кождим днем. Покидають його найбільші приятелі, заявляючи, що його деспотизм веде до руїни краю і пролиття невинної крови.

ФОРД ЗАПОВІДАЄ КІНЕЦЬ ДЕПРЕСІЇ.

НЮ ЙОРК. — Генри Форд виїхав до Европи на кількатижневий побут для приємности і бизнесу. Перед відїздом заявив репортерам, що місяць жовтень буде кінцем економічної депресії, та що нема найменшої потреби зменшати заробітні платні, бо вертаємо до нормальних часів.

НЕМА ДОБРИХ СУДДІВ.

НЮ ЙОРК. — Вилієм Коген, бувший суддя Супрім корту, критикував здібности суддів Супрім корту з першого департаменту. Він каже, що ті судді є вибрані на 14 літ з річною платнею в сумі 25,000. Кождий з них побере титулом платні за той час свого урядовання $350,000. А що звичайно їх знову вибирають, то кождий з них коштує державу $700,000.

50% тих суддів, твердить Коген, не надається на уряд. Вони не одержують судейської посади як судді, але як політикани, котрі контролюють певну скількість голосів.

ЗА МІСЯЦЬ ТІЛЬКИ 3,513 ДЖАБІВ.

НЮ ЙОРК. — Безплатне міське бюро посередництва праці закінчило дня 6. вересня перший місяць своєї діяльности. З 21,130 безробітних, які зареєструвалися в агенції, одержали роботу тільки 3,513 осіб.

ВИБРАВ НІКЛЯМИ $100,000.

НЮ ЙОРК. — Поліція придержала Виліяма Лянґа, літ 32, бувшого арештанта, котрого підозрівають, що це він витягав з телефонічних скринок ніклі при помочи спеціяльних приладів. Телефонічна компанія завважила, що від трох літ витягає хтось ніклі з телефонічних скринок. Нанесена в той спосіб компанії шкода виносить $100,000.

ВЕТЕРАНИ ЗА ЗНЕСЕННЯ ПРОГИБІЦІЇ.

БАЛТІМОР. — На конвенції ветеранів чужинецьких воєн принято резолюцію, якою вирішено 873 голосами проти 637 домагатися знесення прогибіції.

БЕЙБ РУТ ТОРГУЄ КАПЕЛЮХАМИ.

НЮ ЙОРК. — Бейб Рут відчинив на розі Бродвею і 52 вулиці склеп з капелюхами. Коли зявився перед склепом, повитала його громада людей, яка оглядала капелюхи.

Бейб Рут думає зробити на капелюхах добрий бизнес, ще ліпший як на грі в бейзбол.

СНІГ В АРҐЕНТИНІ.

МЕНДОЗА (Арґентина). — Залізничий рух між Арґентиною і Чілем перервано, бо в пограничних горах Андах упав сніг, глибокий 50 стіп.

ГУВЕР ВИТАЄ ҐРОНАВА.

ВАШИНГТОН. — Президентови Гуверови представили німецьких летунів, капітана Ґронава й Ціммера, котрі перелетіли з Европи до Америки через Ісляндію й Ґренляндію. Президент дуже зацікавився тим летом і уважно слухав арґументів, чому північна дорога надається ліпше для воздушної комунікації ніж полуднева.

По розмові запитали кореспонденти Ґронава, чи він говорив з президентом по англійськи. Ґронав відповів: „Ні, по — американськи".

ПРО ВЛАСНИКА АВТОМОБІЛЮ ВАРТОСТИ $40.

Нюйорська поліція придержала Джорджа Роленда, бо їхав автомобілем, не маючи лайсенсу, а далі ще й за те, що не звертав уваги на червоне стітло й не задержав автомобілю на приказ полісмена. Роленд боронився тим, що за автомобіль заплатив $40 і вже йому не стало на заплачення лайсенсу. А не міг відразу задержати автомобіля, бо має попсуті прилади до гамовання. За те все засудив його суддя на грошеву кару в сумі $170, або 170 днів арешту.

ПЯТЬМІЛІОНОВА ПОЖЕЖА.

У західній частині Лондону (Анґлія) згоріли величезні склади торговельних фірм. Пожежа перекинулася також на деякі сусідні мешкальні доми. 2,000 мешканців їх змушені були покинути свої кватири. З великими трудноцами пожежу погашено. Загальна сума страт від вогню виносить понад пять міліонів долярів.

ЙШОВ НА ПЕВНЯКА.

Ґазети доносять про виїмково солідного самовбийника в одному голяндському селі. Пішов він над став, глибокий 7 метрів. До кишень напхав каміння, а до шиї привязав цеглу. Потім протяв собі на руках жили, зажив отруї, вкінці стрілив до себе з револьверу і кинувся до ставу. Це все сконстатовано, як тіло самовбийника витягнено зі ставу. Цей таки справді йшов на певняка.

БУДОВА ОЗЕРА В ПАРИЖІ.

Недавно запроєктовано будову великого басейну в Парижі, котрий помістив би в собі надмір води Секвани. Цей басейн мав би хоронити Париж перед небезпекою повени. В ньому поміститься 23 міліони кубічних метрів води. Кошти будови того штучного озера мають виносити 34 міліони франків, котрі в 45 проц. покрила би держава, а решту громада Парижа й околичні, заінтересовані в тій справі департаменти.

ПРОТИСОВІТСЬКІ ПОВСТАННЯ В КАВКАЗІ.

Протисовітські повстання в Кавказі продовжуються й прибирають характер місцевої війни. В републиці Північного Кавказу напала група повстанців на автомобіль, в якому їхали члени обласного комітету комуністичної партії, і застрілила їх. Вбиті комуністи називаються: Виноградов, Мушокаєв, Ідріш і Караєв. Повстанці приняли стрілами відділ Ґ. П. У., післаний в ціли зловлення повстанців. Опісля відтягнулися повстанці в гори.

СКАЗАЛИ, ЩО РОЗУМНИЙ, ТА ВСЕ ТАКИ ПОСАДИЛИ В АРЕШТ.

Один литовський урядник посилав листи без марки. Звісне річ, що почта завертає неоплачені листи тому, хто такі листи посилає. Але наш урядник придумав добрий спосіб і його листи доходили завсіди. Він підписував на другім боці не себе, але того, до кого лист був адресований. І в сей спосіб доходили його листи завсіди туди, куди треба. Та вкінці приловили його і почта заскаржила урядника до суду. А суд засудив його на кілька місяців вязниці, але признав, що урядник розумний чоловік.

ТАКЕ МОЖЕ БУТИ ТІЛЬКИ В РУМУНІЇ.

З Букарешту інформують про ось яку подію. В одній румунській сільській місцевости бандити доконали незвичайно смілого нападу на ґрупу селян. Бандити ограбили понад 80 селянн, після цього вивели їх майже нагих до ліса та попривязували до дерев. Щойно переїжджаючі поприліс селяни з поблизької місцевости звільнили попривязуваних селян. Вище наведена подія вказує, що Румунія вибивається на перше місце щодо смілих бандитських нападів і спихає неспокійний Мексик на підрядне місце.

СТРАХ МАЄ ВЕЛИКІ ОЧІ.

Довідуємося сьогодні, що було причиною численних ревізій у Поморянах та арешту старшого пластуна, Івана Малюци. Саме: Дня 18-го липня ц. р. йшла через Поморяни прогулька пластунів з пластового табору в Уневі, щоб оглянути історичний монастир у Краснопущі. В Поморянах нарисував прогульковцям старший пластун Антін Жуковський шкіц стежки через ліс, через який вела дорога до Краснопущі. Дня 6-го серпня ц. р. перевела поліція в Івана Малюци (Новесело — Збаражчина ревізію і найшла цей „небезпечний документ". Малюцу арештували й відставили до Тернополя. А 8-го серпня приїхала з Тернополя до Поморян тайна поліція, перевела ревізію в багатьох Українців і арештувала Антона Жуковського. На поліції виявилося, що цей „небезпечний плян" — це вправді шкіц стежки до монастиря в Краснопущі. Жуковського випустили на волю.

ПІМСТА ЖІНКИ.

В селі Верхнова, володимирського повіту (Волинь), Александра Власюк відтяла серпом свойому сплячому чоловікови голову. Доконала це з пімсти на тлі заздрости, бо Тадей Власюк крім жінки мав ще любку, якусь сільську дівчину.

ТАЄМНИЧА СМЕРТЬ ҐЕНЕРАЛЬНОЇ СЕКРЕТАРКИ ФРАНЦУСЬКОГО ЖІНОЧОГО ПЛАСТУ.

Велику сензацію викликала у Парижі вістка про смерть ґенеральної секретарки французького жіночого Пласту, Ґарсії. Її найшли вбитою в її-ж кімнаті. З неладу, який поліція найшла в її кімнаті, можна догадуватися, що між убийником і його жертвою велася довша боротьба. Поліція не найшла досі сліду вбийника.

ЧЕРВОНИЙ КОВЕРЕЦЬ В АНҐЛІЙСЬКІМ ПАРЛЯМЕНТІ.

Не кождому звісно, що в анґлійськім парляменті відділює широкий червоний коверець правительственну партію від опозиції. Коли якийнебудь посол стане ногою на червоний коверець, то його закликують до порядку всі партії і він відтягає як попарений ногу з коверця. Дивний цей звичай датується ще з тих часів, коли члени парляменту приходили на засідання з шаблями й вирішували ріжність поглядів оружем. Щоб оминути кровопролиття в парляменті, розділювано правительственну партію від опозиції червоним коверцем, на який не смів ніхто ставати. В цей спосіб не приходили витягнені шаблі до стичности з собою.

КОЛИ КОМУ СУДИЛОСЯ ВМЕРТИ.

Василь Мірон із Костинців (Буковина) тільки що перед місяцем оженився. Було це першого червня. А 1-го липня встав рано й скаржився жінці, що йому щось тяжко на серці. Виліз високо на черешню, щоби черешень собі нарвати. Та нарешті впав із висоти 10 метрів і забився на смерть. От що може значити судьба. Цей нещасливий випадок викликав пригноблення в цілому селі.

ПІД ҐІЛЬОТИНОЮ.

Дня 5. серпня у місті Квімпері у Франції виконано смертельний присуд на особі Юліяна Фльоха, який убив багату вдову і її дочку, щоб ограбити їх. Коли засудженому оповіщено, що за хвилину він буде страчений, він намагався бути веселим і сказав: „Ну, то добре, я готов!" Закурив папіроску і підсвистуючи, виходив з вязниці. Але побачивши ґільотину і ката, Фльох відразу так утратив рівновагу духа, що захитався, стратив притомність і пішов під ґільотину майже мертвий.

В ДОБРУДЖІ ҐРАБЛЯТЬ.

Пять кільометрів від Базарджіку уставилися три зоружені бандити й напали около 40 селянських возів, при чому ограбили 90 селян. Багатьох повязали бандити й збиткувалися над ними. Добич дуже велика. Жандармерія почала переслідування бандитів.

ШПИГУНИ В БУКАРЕШТІ.

Столична поліція викрила широко розгалужену шпиґунську орґанізацію. Шпигуни працювали в користь Росії. Заарештували двох вищих почтових урядників, Стейкова і Речева. Їм попали в руки ріжні документи, з яких вони зробили копії і переслали їх спеціяльними курієрами до Росії. Поліція ствердила, що ці урядники інформували вже від довшого часу чужих шпигунів. Думають, що у звязку з цею аферою заарештують ще кілька осіб.

РОДИННА ДРАМА БІЛЯ КЛЮЖУ.

У селі Флорештах недалеко Клюжу (Румунія) відбулася незвичайна родинна траґедія.

Парубок Йосиф Крішан довгий час був у любовних зносинах з жінкою Николая Саба, про що знало ціле село. Довідався про це й чоловік і хотів порахуватися з упертим любовником.

Припадок хотів, що обидва вони, любовник і обманений муж, здибалися на битому шляху. Прийшло до сварки, а опісля й до бійки. Парубок Крішан побачив, що він слабший і може обірвати доброго прочуханця, тож вирвався з рук Саба й почав утікати. Зі страху, що Сабо може наздогнити його, підняв камінь і кинув що сили до Саба, але поцілив невинну жінку Марію Стіблю, що вийшла саме в той час на ворота, у самий виск. Рана була така глибока, що треба було віддати жінку до шпиталю.

Другого дня прийшли жандарми, щоби заарештувати справника. Але він не давався жандармам. Тоді жандарми почали набивати кріси. Мама парубка, вдова Тереса Крішан, коли побачила це, збожеволіла. Йосифа Крішана відставлено до суду.

ЕКОНОМІЧНА ОРҐАНІЗАЦІЯ ЕВРОПИ

ГОВОРЯТЬ ПРО ЕКОНОМІЧНИЙ СОЮЗ ЕВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ, А НЕ ПРО ФЕДЕРАЦІЮ.

ПАРИЖ (Франція). — Комісія по утворенню економічного союзу европейських держав, в якій знаходяться представники від 27 країн, виробила певний плян економічної орґанізації Европи в один економічний союз. Предложення комісії в Лізі Націй буде першим конкретним пляном на шляху тіснішого обєднання Европи. Відкидаючи ґрімкі фрази про пан-Европу, про федерацію Европи й т. д., ця комісія ставить в першу чергу потребу тісного митного обєднання всіх европейських держав, включаючи Анґлію та Ірляндію.

Комісія працювала над цим питанням від липня й докладно обговорила стан міждержавної та внутрішньої торговлі всіх европейських держав. Тепер на підставі солідної й фахової праці вона виробила певний плян уреґульовання торговлі европейських держав, що відібється позитивно на всьому економічному стані. Свою доповідь комісія подасть на розгляд Ліґи Націй, якої засідання починаються тепер у Женеві. В пляні комісії нема нічого, що було би направлене проти Злучених Держав ізза їх високого мита. Навпаки, комісія старалася випрацювати такі пляни, щоби вони відповідали інтересам світової торговлі та світового економічного розвитку, не викликаючи ворожнечі між окремими державами або їх ґрупами.

КІНЕЦЬ ПЕРЕГОВОРІВ З ҐАНДІЄМ.

ПУНА (Індія). — Тут опубликовано всі відомости про переговори віцекороля Індії з Ґандієм, які не привели до жадного порозуміння й тепер нема надій на скоре відновлення їх. Ґанді домагався, щоб Анґлія негайно признала Індії право мати свій власний уряд, який відповідав би лише перед індійським народом та який мав би повну економічну, політичну й мілітарну контролю над Індією.

Крім того такий уряд мав би право кождої хвилини проголосити повну незалежність і відокремлення Індії від Анґлії. Цих вимог лорд Ірвін не приняв і тепер повідомлено про повну перерву всяких переговорів. Після цього в деяких частинах Індії знову почала підноситись активність націоналістів у боротьбі з британською владою.

ЗАМКНУЛИ НІМЕЦЬКОГО КОРЕСПОНДЕНТА.

МАДРИД (Еспанія). — Кореспондента німецьких ґазет Айсберґера замкнено до місцевої вязниці за те, що подавав до своїх ґазет кореспонденції про спад у ціні еспанської валюти. Він розпочав голодовий страйк на знак протесту проти арешту. Німецьке посольство робить заходи, щоб його увільнити.

СМЕРТНІ ПРИСУДИ СЕРБАМ.

РИМ (Італія). — Верховний фашистівський трибунал, який судив членів сербської терористичної орґанізації в Трієсті, засудив на смертну кару 4 Сербів, а 14 інших на довгі роки тяжкої вязниці. Смертний присуд видано з тим, щоб засуджені були розстріляні в спину.

Всі засуджені були членами сербської революційної орґанізації, котра боролася за приєднання до Югославії тих славянських земель, котрі анектувала Італія по великій війні. Цій орґанізації приписують багато терористичних актів саботажу. Всі обвинувачені признали себе винними й навіть розповіли про ті пляни, яких їхній орґанізації не пощастило виконати. Та це розкаяння не вратувало їх від тяжкого присуду.

БОРОТЬБА З КОМУНІСТАМИ В УГОРЩИНІ.

БУДАПЕШТ (Угорщина). — Після заворушень, які врядили комуністи в суботу, 30. серпня, поліція охороняє місто, щоб не допустити до повторення крівавих подій. Комуністичні аґенти розповсюднюють скрізь по місті свої розкидки, закликаючи нарід до заворушень.

Недалеко Будапешту арештовано одного директора ткацької фабрики. Він людина заможна й вештається в вищих колах громадянства, а тому обвинувачення його в комуністичному лідерстві викликало велике здивування.

ЩЕ ОДНА ЗАГАДКА АНДРЕ.

СТОКГОЛЬМ (Швеція). — Учені здивовані тим, що між ріжними річами виправи Андре знайдено санки з полозками, підбитими залізом. З актів про виряження виправи та зі споминів тих, що брали участь у виряженню Андре до північного біґуна, видно, що він з собою не брав таких санок.

Тепер повстає питання, де він міг дістати ці санки, перебуваючи на полярнім морі. Наукові інституції та уряд думають слідуючої весни вирядити спеціяльну виправу на Білий остров, щоби там пошукати останки третього члена виправи та пильно обслідувати остров, чи не знайдеться там ще яких слідів та річей з виправи Андре.

Бояться, що не пощастить довідатися докладно про те, що сталося зрештою з бальоном Андре, та про останні дні життя його виправи, бо листки щоденника так зіпсуті, що можна відчитати лише частину їх, і то з самого початку.

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.
Edited by Editorial Committee.
Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 3, 1879.
Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА:	
Three cents a copy.		Поодинокe число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates:		В Джерзи Сіті і Заграницю:	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$2.75

За оголошення редакція не відповідає.
За кожду зміну адреси платиться 10 центів
Тел. „Свободи", Montgomery 5—0498. Тел. У. Н. С.: Montgomery 5—1838.
Адреса: "SVOBODA", P. O. BOX 346, JERSEY CITY, N. J.

НАВІТЬ ЦЕРКВИ МУСЯТЬ ПОСТУПАТИ

Конференція єпископів англіканської церкви, що відбулася недавно в палаті кентерберійського архиепископа в Лондоні, набрала несподівано широкого розголосу в світі. Вже на два тижні до сеї конференції появилися в англійських газетах заповідження надзвичайних постанов, що мають бути ухвалені на сій конференції. З ліберальних газет мало котра в се вірила. Відомо, церква се з натури своєї одна з найбільше консервативних інституцій. Заявивши, що її моральна наука походить від Бога, як се робить кожда церква, церкви приходиться відтак трудно зміняти своє становище в справах, які вона признала за моральні. Така зміна рівналася би зміні божого слова. Через те заповідження радикальних перемін у заявах англійської церкви уважали за звичайну штучку для розголошення конференції.

Тимчасом прийшла конференція, і на ній все таки сталися річи, які світ уважає радикальними, коли вони походять від церкви.

Конференція говорила, примірoм, про справу обмеження потомства. Се справа, яку церква вважала здавна за моральну справу, і то за справу, в котрій вона навіть думати не може про якунебудь зміну свого становища. Дарма, що се обмеження потомства практикується нині в цілому світі з виїмком найбільше примітивних країв, становище церков було непорушне. Такого становища всі сподівалися від конференції англіканської церкви. Всі ждали, що єпископи, як давніще, так і тепер, ясними словами осудять „бирт контрол". Сталося інакше. Єпископи вже не осуджують його так безпощадно, як давніще. Вже признають, що бувають случаї, в яких є морально обмежувати потомство та що се питання треба вирішувати християнськими засадами.

Таксамо єпископи признають нарешті, що діти треба навчати про полові справи. Тут закидається стару думку, що найкращим способом виховання є говорення про бузька, чарівну бабу, найдення братчика чи сестрички в лісі чи куповання його в крамниці. Се теж радикальний перелом у становищи церкви в справі, яку вона вважала за моральне питання та вирішувала в спосіб, який вона признавала натхненим Богом. Тепер се становище, натхнене Богом, зміняється. Хоч може не велика зміна, але в основі своїй многозначуча. Вона показує, що й церква мусить іти за духом часу, якщо не має стратити поважання в своїх здорово думаючих вірних.

М. Данильченко.

ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Взаємовідносини між індустрією.

Давши короткий огляд перерозподілу світового запасу золота і наслідків інфляції, перейду тепер до практичної економіки. Я хочу дати кілька прикладів того, як скомпліковано переплетені інтереси ділових керовників світової політики, тобто великої промисловости.

Візьмемо для прикладу хемічну індустрію, в якій Німеччина веде провід.

Німецька компанія „FARBENINDUSTRIE" (хемічний трост) звязана з другими державами світу в такий спосіб: В Англії цей трост є спільником великої хемічної групи Нобель, а через патент на вироблення бензини з вугля приймає участь в найбільшій в світі нафтовій групі „ROYAL DUTCH". Посередньо через компанію „GLANZSTOFF" (німецький трост по виробу штучного шовку) приймає участь в найбільшій в світі англійській компанії виробів штучного шовку „COURTAULDS". „COURTAULDS" в свою чергу контролює такі фабрики штучного шовку: в Італії „SNIA VISCOSA" — має 25,000 робітників, — а через „SNIA VISCOSA" другу компанію „VAREDO". У Франції приймає участь в компанії „DE SOIE ARTIFICIELLE", а через неї в італійській компанії „CISA", знову у Франції „SOIE ARTIFICIELLE DE CALAIS". В Голяндії в двох компаніях „ENKA" і „BREDA", які в свою чергу звязані з французькими компаніями „VALENCIENNES" та „SOCIETE LYON NAISE DE SOIE ARTIFICIELLE". В Швайцарії звязана з „SOCIETE DE LA VISCOSE". В Канаді „CANADIAN COURTAULDS". В Злучених Державах Америки повністю володіє найбільшою тут компанією „VISCOSE CO.", а через французьку компанію „COMPTOIR DE SOIE ARTIFICIELLE" звязана з американським хемічним тростом — „DU PONT", який також виробляє і штучні шовки. „DU PONT" же в свою чергу є звязаний з англійською групою Нобеля і німецькою „FARBENINDUSTRIE". „FARBENINDUSRIE" також контролює найбільшу в Японії фабрику штучного шовку „MITZNI-ZEZA".

У Франції „FARBENINDUSTRIE" близько звязана з напів урядовим французьким тростом по виробу салітряних сполук NITRATE. Недавно американська група Гугенгайма дійшла до угоди з чілійським урядом про скасування останнім урядової монополії на салітру. Замісць урядової монополії чілійський уряд разом з Американцями зорганізували приватне підприємство. Одночасно в Лондоні европейські продуценти штучних нітратів на чолі з „FARBENINDUSTRIE" дійшли також до повної угоди, а в середині серпня сього року американська й европейська групи теж порозумілися між собою.

Головним спільником автомобілевої фабрики Форда в Німеччині є теж „FARBENINDUSTRIE" — її інтерес полягає в постачанні фарб для авт.

„FARBENINDUSTRIE" контролює хемічний трост в Швайцарії „I. G. CHEMIE. BASEL".

Цей швайцарський трост в 1929 році зорганізував в Америці хемічне підприємство, в якому головними спільниками є: 1) сам „I. G. CHEMIE", 2) „FARBENINDUSTRIE", 3) „CITY BANK OF NEW YORK" (найбільший банк в Америці), 4) FORD і 5) Ракефелер (через „STANDARD OIL").

Нарешті таж „FARBENINDUSTRIE" на початку біжучого року зорганізувала разом зі „STANDARD OIL" (Ракефелер) компанію до вироблювання новим способом бензини з нафти. В цю компанію в серпні сього року увійшли спільниками всі найбільші нафтові компанії Злучених Держав.

„GLANZSTOFF GESELSCHAFT" — аби уникнути тарифових перепон — субсидує або контролює фабрики штучного шовку в таких країнах: три в Японії, чотири в Італії, дві в Голяндії, одну в Бельгії і три в Злуч. Державах Америки. „GLANZSTOFF", як я згадував вище, є звязаним з „FARBENINDUSTRIE" і англійським „COURTAULDS".

Я мав намір привести приклади взаємовідносин між собою ще таких галузей промисловости, як сталева, мідяна, електрична та участь в них банків, але з прикладу хемічної індустрії бачу, що це дуже стомило би читачів, які мало цікавляться такими ребусами. Думаю, що приклад хемічної індустрії дасть читачеві загальну ідею про післявоєнні взаємовідносини великої промисловости.

Індустріяльне і дипломатичне Льокарно.

Коли промислові обєднання будуть іти таким темпом і далі, то можливо, що за яких 10—20 років мрія пацифістів непомітно буде переведена „де факто" в життя, а після цього професіональні політики, з гучними гаслами та пишними фразами, стверджать факт „де юре".

Предвістником Льокарна була згода німецької і французької сталевої та вугільної промисловости.

Ще за рік прийшли до згоди французька й німецька хемічні промисловости, а за якийсь час німецький князь, Гогенльоге, який контролює найбільші в Европі поклади цинку в Горішньому Шлеську, — що по „плебісциті" антанта віддала Польщі — прийшов до згоди з французькими та бельгійськими промисловцями відносно їх участи в „SCHLESISCHE ZINK".

Мабуть пару років після сталевої згоди в Лізі Націй йшли розмови про приняття до неї Німців, та все були якісь перешкоди. Приятельство Бріяна зі Штреземаном мало помагало справі.

Але скоро після порозуміння хемічних та цинкових промисловців дипломатичний синедріон в Льокарно дуже урочисто проголосив приняття німецької республики до Ліги Націй.

Це є зразковий примір нашим політикам, що **не сентимент робить політику, а економічна вигода.**

Замирення світу.

Збройна війна була закінчена ще перед 12 роками, але війна економічна почала втихати тільки літом цього року, коли вступив в силу, замісць пляну Доса, плян Юнга. Пляном Юнга остаточно зафіксована загальна сума німецьких репарацій і звільнено Райн з під французької окупації.

Творчі сили беруть переваву над силами деструктивними. Світ поволі йде до остаточного замирення. Але на перешкоді повного замирення Европи ще стоїть одно політичне питання — польський коридор і два економічні — Горішній Шлеськ і Сарська область. Та у дійсности ці три питання не є тепер такими актуальними. Прийде час і життя само їх якось розвяже.

Актуальною справою сьогодня є питання поширення ринків збуту для англійської та німецької промисловости, бо тільки нові ринки зможуть зменшити, а може й зовсім розвязати пекучу в обох цих країнах проблему безробіття.

Розвязання цього питання в Англії, а особливо в Німеччині, є питанням першорядної ваги також і для Америки. Перше через те, що англійська й німецька промисловість є найбільшими консумерами американських сирівців. По друге, Америка знає, що кольосальні воєнні борги — про які мова була вище — можуть бути їй дійсно сплачені тільки через розвиток німецької промисловости, бо фактично ввесь військовий борг Европи Америці є переложений на плечі Німців.

По трете, є відомо, що після війни Америка позичила Німеччині $3,500,000,000, — але не відомо, скілько в додаток до цього вона інвестувала (через біржу) в німецьку промисловість.

Відомо, наприклад, що американська автомобілева компанія „Дженерал Моторс" в 1929 році купила на 32 мільони долярів уділів у німецькій автомобілевій фабриці „Опель".

Американська кампанія „GENERAL ELECTRIC" — головою якої є Овен Юнг, співтворець пляну Доса і творець — разом з банкиром Морганом — пляну Юнга, — недавно купила на 30 міліонів долярів уділів у найбільшій в Европі німецькій електрич. компанії „ALLGEMEINE ELEKTRICITET GESELSCHAFT". Між иншим ці дві компанії, поза продукцією електричних машин і приладів, контролюють через свої субсидії більшу частину телеграфічних і телефонічних та радіових комунікаційних підприємств світу. Спільно контролюють патент на звукове кіно і контролюють чи приймають участь в дуже великій скількости силових електричних підприємств в усіх частинах світу.

З цих малих прикладів ми бачимо, чому Америка домінує над світом.

Вона стала світовим банкиром, а через те її капітал мусить шукати праці у всіх закутках світу. Вона пробувала працювати навіть з большевиками, але, звичайно, з того нічого не вийшло.

150 мільонів консумерів на терені бувшої Росії, як і 400 мільонів у Китаю, все ще є виключені зі світової економіки.

Коли і в який спосіб ці два величенні організми прийдуть до нормального життя, ніхто не може знати.

Впорядкування китайського ринку торкається головним чином Англії, Америки й Німеччини, бо Японія для своєї промислової експанзії має Корею та Манджурію.

Але знищення чи принаймні приручення дикого московського медведя, що стоїть на перешкоді мирного розвитку тероризованих ним країн, є справою Німців.

Сплачувати військові репарації і повоєнні позички Америці вона зможе тільки через старий „DRANG NACH OSTEN", тобто експанзією на терени бувшої Росії, а значить й України.

Американський капітал піде на схід Европи через Німців. Форми для цього уже знайдені через обєднання індустрії.

Українські політичні діячі мусять уважно слідкувати за політикою зростаючого в свойому впливові індустріяльного кольосу Европи, — Німеччини.

(Конець).

НА БІЖУЧІ ТЕМИ.

ГУБЕРНАТОР ЯНГ У КЛОПОТАХ.

З Каліфорнії доносять, що стейтовий губернатор Янг постановив більше не кандидувати на уряд. Мовляв, ніхто не був два рази за рядом губернатором стейту.

Та сю заяву видав губернатор Янг уже аж після того, як пробував добути собі номінацію на кандидатуру.

Каліфорнійські газети, говорячи про сей провал Янга, не забувають додати, що великий вплив у його праваленню мала його роля в справі помилування Тома Муні, й Билингса. Янг заповідав, що він сю справу розвяже згідно з вимогами справедливости. Коли однак прийшло до розвязування, він наперед відкладав рішення з місяця на місяць, а відтак зложив всю відвічальність на плечі суду. Сим поступованням він змалював себе трусом і стратив політичне значіння.

Хоча се певно не загальний факт, а все таки є тут певна політична справедливість.

АМЕРИКА СЛІДАМИ АНГЛІЇ?

Недавна конференція Федерації Праці стейту Ню Йорк, що відбулася в Бофало, ухвалила резолюцію про потребу організації спеціяльної робітничої партії, зложеної з робітників і заступаючої інтереси робітничої кляси.

Резолюцію ухвалено значною більшістю голосів, хоча на конвенції заряд Американської Федерації Праці заявився, як усе передтим, проти такої політики.

Се теж покищо ще дуже виїмковий случай. Всеж таки й його можна вважати за ластівку нового літа.

НАУЧКА ТИМ, ЩО ПІДДЕРЖУЮТЬ ДИКТАТОРІВ.

У Перу, в південній Америці, революція усунула скоренько президента Легію. Полковник Серо, що доконав революції, каже, що Легія був справдішним диктатором, розтрачував гроші держави, продавав природні богацтва на використування чужинцям, душив газети, збільшив публичні довги.

Під чужинцями, котрим Легія продавав природні богацтва Перу, треба розуміти Американців. Кажуть, що вкладки американських капіталістів в Перу виносять від 150 до 200 міліонів долярів.

Революція певно научить американських капіталістів бути обережнішими в інвестиціях у тих краях, котрими правлять уряди диктаторів, що не оглядаються на народ.

ЦІКАВИЙ ГЕНЕРАЛ.

Помер недавно американський генерал Генрі Т. Ален. Був се незвичайний чоловік.

Він був командантом американського відділу, що по зложенню оружа Німеччиною вмашерував до Німеччини. Там він заховувався супроти поконаних Німців з такою справедливістю, що Німці супроти його жовнірів чули великий довг вдячности.

Він мав відвагу відкликатися до Американців збирати жертви на закупно молока для бідних німецьких дітей, тоді, коли в Америці було дуже непопулярно показувати якунебудь прихильність до Німців. Сим він показав справдішну відвагу, на яку часто не стати навіть тих, які вміють свої груди натягати на кулі.

Історик Момзен (1817—1903) був дуже розсіяний. Раз пішов він до голяря обстригти волосся. Коли барбер обстриг, Момзен глянув у зеркало та сказав:

— Ви обстригли трохи закоротко. — Сів знову на крісло та й додав: — Прошу трохи довше.

Д. МАРКОВИЧ.

„ВЕСНА"

(Малюнки з життя 1870-тих років).

(11)

— Тільки наша жінка може бути такою!... Ти прекрасна, чарівна! Нема сили вимовити... Та що слова!

— Я хотілаб тебе завірити, що ти тут — ніщо. Не твоя вина, що я стала другою, а моє й твоє, бо від тебе, тобою... Я хотілаб заспокоїти, — але час краще зробить. Ти схвильований, тепер нам треба на самоті побути. Мій хороший, дай руку...

Він схопив її руку, стискав її, довго вдивлявся у ясні, смілі очі...

Вони хутко розійшлися. Сьогодня уже не працювали, не читали. Сю ніч Семен щасливий і нещасний спав як забитий... Сю ніч Надя довго сиділа коло вікна, думала й думала і з обличча її не сходив милий тихий усміх...

IX.

Настав жовтень, повернулася з села і з маєтків стара княгиня дуже вдоволена і весела. Усі мужики заплатили за землю, що обробляли за гроші, а що за скопщину звезли збіжже. Звичайно, не обійшлося трохи без турбот: деякі ледачі казали, що вони бідні, що мають борги, не хотіли платити. Звичайно, як ледацо та лінивий, то борги має і нічим платити. Декому старшина дав по потилиці [illegible] ну — і знайшлися гроші. Бо мужик завше каже не має і справді неначе злидні, — але „і он достанет", його притисну, та і є. Але то усе дрібниці. В загалі, княгиня зібрала чимало грошей, та ще буде скільки тисяч, а може й десятків за продажу після обмолоту спільшини. Вона дуже була рада. Тепер можна і в Москву повіятись на зиму. А перш усього треба великий бенкет зробити, з музикою, з танцями, баль на всю губу і то треба на іменини Надіни 17 жовтня. Панночка доросла, панна на виданню, як кажуть. Треба, треба вже її „вивозити"... Так думала, весело гадала, їдучи до дому, стара княгиня.

Надя її стріла сердечно, вітала ласкаво, вона знала, що мати її дуже любить, по свойому любить і вона одповідала тоюж любовю.

Придивившися до дочки, княгиня аж руками сплеснула.

— Chere enfant, mais vous etes malade!

— Pas ud tout, je me sens tres bien, maman!

— Моя любочко! Господи! та тебе пізнати не можна. А як ти одягнена? Comme une femme de chambre... А чому шпіона не має? О! мій Боже!

— Мамо, серце мое, сміючись каже Надя, так мені краще... Я зовсім, зовсім здорова і чудово себе почуваю, тільки виросла за сі 2 місяці, виросла, мамусю. Розумієте?

— Виросла?! Ах! Ах! Виросла у — 18 год?!

Надя хутенько перевела мову на село, на здобич, на гроші, питала чи добре уродило, багато зібрала стара і та розвеселилась, забула про дочку і росказувала їй про гроші, про свої заміри зробити великий баль, шик, щоб уся губернія здивувалася. Надя їй не перечила і все заспокоїлось.

Надя й справді дуже змінилася: виросла, духово, трохи схудла, зростом побільшала і вираз її лиця і очей другий став: глибоко дивилися очи і виявилася складочка між бровами.

Але стара княгиня зоставшись на самоті, багато роздумувала, при кінці заклинала господиню і від неї довідалася, що Надя усі дні проводить з Некорою, що вони читають, не таючись нікого з служби, то у бібліотеці, то у саді ходять, щось пишуть. На питання княгині, як себе тримає Некора, господиня розказала, що так же гречно, як і завше.

На завтра княгиня запитала Надю, чи скінчив Некора роботу у бібліотеці. Скінчив уже з місяць. Щож він тут робить, що йому тут треба? Надя нічого не одповіла.

— Я з ним поговорю. Я йому подякую сьогодняж і дам йому зрозуміти, що його пробування більше не потрібне.

— Се воля ваша, мамо, у двох живемо і мусимо один другому уступати, ... Коли мама знайдуть можливим, яб просила сього не робити...

— Ні, я зроблю, бо він нам не компанія, тим більше, що вже зі мною і слова не скаже...

— А певне, мамо, він вам не компанія, але мені компанія... але як хочете, так і робіть... Тільки я вас попереджаю, що коли ви йому забороните ходити до нас, то я піду й буду ходити до нього...

— Щооо? Що ти сказала?

— Ви, мамочко, чули... Що сказала, той зроблю.

Се було сказано таким спокійним тоном, але таким рішучим, безповоротним, що княгиня тільки рота розкрила — а Надя вийшла з кімнати.

Княгиня хотіла була стати непритомною, але у хаті нікого не було... Злість її душила. Вона зрозуміла, що тут далеко зайшли і щось треба робити, а що! — не знала.

Пройшло днів зо три. Княгиня мовчала, вона страшенно боялася поговору, а Некора ходив у бібліотеку і там цілі дні проводив з Надею.

Княгиня любила свою донечку. Їй страшно було її жаль. Їй здавалося, що Надя гине, що сей голодранець, арештант, нігіліст хоче її одурити, оженитись, і без сумніву забрати усі гроші і майно, а там і втікти, покинути її, й одного часу вона пізно пішла у кімнату до Наді. Надя тепло її привітала. Княгиня обняла її, цілувала і мовчки плакала.

Жаль розібрав Надю.

— Мамочко. Чого ви, що з вами?

Мати плаче, а далі питається:

— Скажи мені, моя ти дитино, що з тобою? Не тайся від матери.

— Як, що зо мною?

— Що з тобою? Ти... його любиш? плачучи, ледве промовила стара.

— Осе тільки й того? Чогож ви плачете?... Люблю, конешне, люблю.

— Любиш? — здивовано запитала стара. — Він просив твоєї руки, він знає, що ти його любиш?

— Знає, що я його люблю і я знаю, що він мене любить, але руки моєї, як ви кажете, не просив.

— Як не просив? — з великим жахом запитала вона. — Не просив, щоб ти пішла до нього?

— Конечне так.

— Як?... так ви може?... може ти його...

— Ви хочете сказати полюбовниця? О! мамо, я думала, що у вас душа краща, я думала, що ви мене знаєте... Які пакости думаєте... Ні, ні і прошу вас, перестаньте, не питайте —, ви, простіть, розпитуючи, скверните саме святе...

— Прости, не буду. — І уся зливована, схвильована стара вийшла з кімнати. Княгиня, звичайно, не поняла віри, вона була певна, що Надя його полюбовниця і що він її дурить, оббере і утіче... Вона поїхала до дядька Надиного, губернатора потай від неї, прохати, щоб Некору кудись виперти.

(Конець буде)

ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ

В СПРАВІ ПРОГУЛЬКИ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.

У січні минулого року поpушив я справу прогульки американських ветеранів світової війни. Я знаю, що між ними є багато таких, які родилися в старім краю. Тому був певний, що вони відозвуться на мій заклик громадно.

Та зголосилося тільки 23 ветеранів, а це число є рішучо замале, коли порівнати їх з числом американських ветеранів українського роду. Але раз я зачав, так хочу кінчити. Ось тому почав я розсліджувати, хто це зголосився до прогульки. І прийшов до переконання, що це ті, які походять з Західної України і читають українські часописи.

Але я почав доходити, чому инші не зголосилися. Будучи у ріжних місцевостях, заходив я у клюби, в яких сподівався знайти ветеранів українського роду, вже тут роджених. І дійсно пізнав їх доволі велике число. І ствердив, що з них ледви 5% читає українські часописи. Дуже мало з них признається до Українців і мало хто інтересується українським народним життям в Америці. На примір подам таку розмову, яку я мав в однім клюбі, який зорганізовано для спортових цілей і названо "Kiev". Зайшов я до того клюбу і приступаю до трох осіб, котрі сиділи при столику. Питаюся їх, який це клюб, а вони видивилися здивовано на мене й відповіли: "Sporting Club, why?"

Почувши це, питаю того, що мені відповів: „Чи ви Українець?"

А він відповідає: "My father is Ukrainian".

Я йому сказав на те таке: „Коли ваш батько Українець, то до якої народности ви себе зачисляєте й хто ви є?"

На те не дав він мені ніякої відповіди, відвернувся і відійшов.

Та я почав продовжати розмову з двома оставшими та поспитав їх, чому вони назвали свій клюб "Kiev", а не "Ukraine", бо назва "Ukraine" мала би більше значіння. На те чую, як один з гуртку відозвався: "Oh, go on", а потім махнув рукою і заявив: "We don't want to be called "Ukes" in this town".

Я приступив до нього й сказав, що він являється дуже практичною людиною і попросив його, щоб мені пояснив, що означає слово "Kiev".

Він подумав хвилину, а потім відповів: "Everything hase some kind of name, so is this club".

Але я вперто питав його далі про значіння назви "Kiev".

Тоді він відповів: "All I know this is the name of this club".

Я почав питати инших, але ніхто з них не знав, що Київ це стара українська столиця України.

Серед гурту завважив я многих, які носили відзнаки американських ветеранів. Я завів з ними розмову про старий край та заохочував їх до відвідин країни їхніх батьків. Я розповідав їм про наші інституції в краю та про страшну боротьбу з наїздниками, а далі про нашу чудову українську природу. І побачив, що таки це їх трохи тронуло.

Тепер вже зголосилося більше число ветеранів до прогульки, та нам треба бодай одної сотні.

Кождий, хто знає таких ветеранів, котрі не читають українських часописів, повинен звернути їхню увагу на таку прогульку. І родичі повинні подбати, щоби їх діти відвідали той край, з якого вони вийшли.

Кождого року влаштовують американські ветерани прогульки до Франції, щоби відвідати побоєвища, на яких полягло стільки Американців. До такої прогульки міг би долучитися гурт американських ветеранів українського роду. Вони моглиб оглянути французькі побоєвища, а потім відвідати наш рідний край.

Справа та є дуже важна. І тому повинні її порушувати на ріжних вічах, зборах, у пресі, а навіть по церквах.

По всякі інформації треба писати до ветеранів на адресу підписаного.

Володимир Юрковський,
P. O. Box 99 Sta. D,
New York, N. Y.

З УКРАЇНСЬКОГО ЖИТТЯ В АМЕРИЦІ

ПІТСБУРҐ, ПА.

Українські вечірні школи.

Минули вже ферії й за кілька днів шкільний дзвінок опять покличе діточок в школу. Підуть і українські діточки в ту святиню, щоби набути знання. Всього будуть вони вчитися по тих школах, але про Україну та про український народ там не почують. Не почують вони там рідної мови, чаруючої української пісні; не розкаже їм там ніхто про славну минувшину, про муки та страдання наших предків; не пояснить їм ніхто, що батьки їхні походять з великого й славного народу, якого скувала в кайдани чужа захланність. А найгірше, ніхто не защіпить у тих школах у серцях наших дітей любови до свого. Та є рада на те. Треба посилати українських дітей до українських вечірних шкіл.

Досі багато батьків занедбувало цю справу і або зовсім не посилали своїх дітей до українських шкіл, або посилали на те, щоби спекатися своїх дітей з хати. А що діти робили в тій школі, чого вчилися, як поступали, це було для них байдужним. Так не повинні робити родичі, що люблять своїх дітей, що бажають добра своїм дітям, а головно, коли вони хочуть, щоби діти стали щирими Українцями, а на старість шанували своїх батьків. Бо така дитина, що не знає своєї мови, своєї історії, сміється зі свого рідного, гордить батьками, бо вважає їх чимсь нижчим від себе.

Та й школи є: добрі й лихі. Сьогодні ми маємо цілий ряд людей, які вже є добре підготовані до шкільної праці й навчання. Вже й витворився новий тип школи, який приняв назву „Рідна Школа". Такі школи вже істнували в Пітсбурщині від давна, та не було якоїсь такої організації, яка би взяла на себе відвічальність проводити школами та їм помагати. Тому вони не розвивалися відповідно, а часто за для браку фінансів закривалися.

Стрілецький Гурток не може спокійно дивитися, як наша молодіж гине в чужому морі; не може сидіти з заложеними руками, так як це робить старше громадянство. Він рішив занятися цею актуальною справою, хоча вона не входить в в безпосередній обсяг його ділянки. Тому він вибрав Окремий Шкільний Комітет і припоручив йому негайно занятися зорґанізованям українських шкіл в Пітсбурґу й околиці. А коли яка місцевість бажає мати в себе таку „Рідну Школу", так хай напише до Окружного Шкільного Комітету, а цей вишле орґанізатора, надасть відповідного вчителя, а в потребі й матеріяльно доможе. При таких школах рівнож повстануть орґанізації українських пластунів (скавтів), над котрими обійме провід бувша старокраєва пластунка.

Всі до праці! Покажім тим, що називають Пітсбурґ „найтемніщою українською дірою", що вони здорово помиляються, що Пітсбурщина розуміє своє завдання за кращу будучину українського народу і це завдання по своїм силам виконує.

Окр. Шкільний Комітет.

—o—

ЯНҐСТАВН, О.

Закінчення вакаційного курсу Української Народної Школи.

До нашої місцевости прибув на вакації учитель Митро Пасічник з Елизабету. Він то заложив тут школу, до котрої вписалося 20 учеників. Наука мала тревати два місяці. Дехто з дітей не розумів ні одного слова по українськи.

За той короткий час науки діти дійсно багато навчилися, бо пізнали, хто вони. Навчилися писати, читати й співати одним голосом, бо не було відповідних на два голоси. Дня 20. серпня відбувся іспит. Родичі дуже дивувалися, що їх діти так гарно поступили за такий короткий час. Промовою учитель закінчив іспит.

Родичі дуже хотіли, щоб учитель остався на далі, однак годі держати учителя для такого малого числа дітей.

Дня 29. серпня родичі влаштували учителеви гостину в домі М. Іванкевича, в присутности всіх родичів і дітей. На просьбу громадянина Рогана учитель пояснив ціль і вагу Рідної Школи, а потім говорив на тему наших визвольних змагань.

З нагоди гостини жертвували на У.В.О. по $1: Теодор Бойко, М. Пасічник, Ів. Іванкевич, Ст. Роган, Антін Бахур і Ів. Гамонко; по 50 цнт.: Ст. Грубяк, Гр. Гусак і М. Соловій. Гроші вислано до Обєднання з призначенням для У.В.О.

Теодор Бойко.

—o—

ЕЛИЗАБЕТПОРТ, Н. ДЖ.

Рух за українську школу.

Українська Народна Школа в Елизабетпорті, Н. Дж., отворила була минулий річний сезон з днем 15 вересня 1929 року, щоби дати змогу дітям вчитися. Школу отворено поновно як 4-клясову. На вчителя покликано з Ню Йорку добр. Дмитра Пасічника. Йому вдалося усунути деякі ріжниці в громаді. На Листопадовім Святі, яке устроєно заходами школи на горі міста, взяла участь і наша школа, заповнюючи програму свята стрілецькими піснями. Діти вчилися літератури, історії й географії. Наука ішла систематично. Визначено дні на проби хору, й молодіж радо горнулась. Самих дівчат було в хорі 25. Замічувався однак брак хлопців. В тому сезоні відіграно такі представлення: „Еспанська Муха", котре випало знаменито. Школу навіть запрошено відіграти сю комедію в Нюарку. Грано ще: „Трох до вибору", „Захотіла пана, стратила Івана". З діточого репертуару виставлено: Участь в Листопадовім Святі, точки хорові. „На сіножаті", „Тарас пастушок" і „Великий концерт Тараса Шевченка. В сезоні навчання відбувся 2-разовий іспит, з котрих кінцевий випав знаменито. Він був заповнений дібраною збіркою пісень і деклямацій. З предметів науки ученики виявзалися дуже добре. Кождий бачив велику працю вчителя. На сезон 1930—1931 знову запрошено його.

Рогатинець.

—o—

ШИКАҐО, ІЛЛ.

Приготовання до протестаційного віча проти Ляхів.

За ініціятивою відділу О. Д. В. У. (У. В. О.) скликано тут ширші збори національних груп громад і товариств на 30. серпня н. р. в справі віча з протестом проти ляцького терору в Галичині і проти невинного засуду на кару смерти члена У. В. О. Романа Біди.

На зборах були репрезентовані: Українська православна громада; Українська Січ ім. К. Трильовського; Стрілецький Гурток; О. Д. В. У. (У. В. О.); Громада українська з Борн Сайд і відд. У. Н. С. 183 і 165; Громада з Вест Пулман і від. жіночий У. Н. С. 216; Хор „Боян" української православної церкви; Товариство Української Молодіжи ім. Мазепи „Мазепинці"; Тов. ім. Б. Хмельницького, від. У. Н. Помочі; Від. 141 У. Н. Помочі; Прият. клюб; Тов. ім. Т. Шевченка, від. 252 У. Н. С.; Від. 335 У. Н. С. з Гарвей; Укр.-Амер. Гор. Клюб з Генсон парку. Крім цего були члени О. Д. В. У. (У. В. О.). Рішено віче конечно зарядити. Мається відбути чим скорше. Дату встановлено на 21. вересня. До президії вічевого комітету вибрані: Н. Моранець, голова; о. І. Коцан, заст. голови; Т. Подола, секр. фін.; п. Місевич, касієр; пані К. Шемердяк і А. Хомич, контрольори. По дискусії постановлено, щоб комітет старався після можливости і добрих виглядів віча дістати на головного українського бесідника одного з редакторів „Свободи", а з чужинців д-ра Пері (Dr. F. Perry).

С. Мусійчук.

Антін Чехов.

МЕСТНИК.

Федір Федорович Сиґаїв, небаром після того, як приловив жінку на горячому вчинку, стояв у крамниці оружжа Шмукс і Спілка та вибирав собі відповідний револьвер. На лиці його виднів гнів, біль і незломна постанова.

Знаю, що зроблю... — думав собі. — Родинні принципи споневіряні, честь зіпхнена в болото, злочин тріюмфує і тому я, як горожанин і чесна людина, мушу бути местником. Насамперед убю її та любовника, а потім себе...

Не вибрав іще револьвера тай нікого ще не вбив, одначе в уяві бачив уже три закровавлені трупи, розтріскані черепи, витікаючий мозок, метушню, юрбу цікавих, обдукцію... Зі злобним тріюмфом людини страшно покривдженої уявляв собі переляк сімї та публики, агонію зрадниці й у думках читав уже вступні статті на тему упадку родинних принципів.

Крамничний помічник — поворотна французька фіґура, з округлим животиком і в білій камізольці — розставляв перед ним револьвери та з повною пошани усмішкою, шуркаючи ногами, говорив:

— Я радив би панові добродієві взяти оцей величавий револьвер. Система Смит і Весон. Останне слово техніки. Потрійне ділання з екстрактором, стріляє на 600 кроків. Звертаю увагу добродія на прецизійне викінчення. Наймодніша система, прошу пана. Продаємо що-дня десятками на бандитів, вовків і любовників. Стріл певнісенький та сильний, стріляє на більшу віддаль і вбиває наскрізь жінку та любовника. Що торкається самовбийників, то, прошу пана, я не знаю кращої системи...

Помічник піднімав і спускав курок, дмухав на дуло, прицілювався та виглядав так, начеб йому дух заперло з захвату. Коли було глядіти на його захоплене лице, можна було подумати, що сам радо вгатив би собі кулю в лоб, колиб мав револьвер такої знаменитої системи, як Смит і Весон.

— А скільки коштує? — спитав Сиґаїв.

— Сорок пять карбованців, прошу пана.

— Гм!... Це для мене задорого!

— Коли так, то покажу добродієві револьвер іншої системи, дешевший ніж отсей. Може будете ласкаві оглянути. Маємо великий вибір у ріжних цінах... Наприклад цей револьвер системи Лефош коштує всього вісімнацять карбованців, та... (помічник скривився згірдливо)... та, прошу пана, це вже перестаріла система. Тепер купують його лише умові пролетарі та психопатики. Застрілитися або вбити жінку з Лефош тепер не в моді. Добрий тон признає лише Смита та Весона.

— Я не маю потреби стріляти до когонебудь ані себе вбивати — збрехав понуро Сиґаїв. — Купую на літнище для відстрашування злодіїв...

— Це наша справа, чому добродій купують — усміхнувся помічник і похнюпив скромно очі. — Колиб ми в кождому випадку дошукувалися причин, мусілиб ми, прошу пана, замкнути крамницю. До страшення злодіїв Лефош не надається тому, що стріляє притишено та глухо. Я порадив би добродієві звичайне капслеве пістоля Мортімера, так зване двобоєве...

— А може визвати його на двобій? — промайнуло в голові Сиґаєву. — Зрештою забагато чести... Таку худобину вбивається без пардону...

Помічник рухався граціозно, перебирав ногами, не переставав усміхатися й говорити та поклав перед ним цілий стіс револьверів. Найсимпатичніше та найбільш переконуючо з усіх виглядав Смит і Весон. Сиґаїв узяв у руку револьвер тієї системи, вдивився в нього тупо та пірнув у задумі. В думках розтріскував уже черепи, бачив, як кров плине струєю по килимі та долівці, як дріжать ноги вмираючої зрадниці. Та цього було замало для його схвильованої душі. Криваві образи, зойки та переляк не вспокоювали його... Треба було придумати щось жахливіше.

— Вже знаю, вбю його й себе — прийшла йому думка до голови — а її оставлю при житті. Хай її замучать докори совісти та погорда окруження. Для такої нервової вдачі, як вона, то буде ще більша мука, ніж смерть.

І уявляв собі свій похорон: він зневажений лежить у труні з лагідною усмішкою на устах, а вона бліда, замучена докорами совісти, йде за домовиною, наче Ніобе, та не знає, де скритися перед грізними, погірдливими поглядами, що ними обкидує її обурена юрба...

— Бачу, що добродієві подобається Смит і Весон — перебив його задуму помічник. — Коли панові виглядає задорого, то ми можемо опустити пять карбованців... Зрештою маємо ще інші дешевші системи.

Помічник відвернувся ґраціозно та зняв із поличок іще тузин футералів із револьверами.

— Ось, прошу пана, коштує трицять карбованців. Це недорого, тимбільше, що курс страшно впав, а митна оплата, прошу пана, росте з години на годину. Добродію, присягаюся, що я консерватист, одначе я вже навіть починаю бунтуватися. Вірте, пане, курс і митна тарифа спричинили, що купувати оружжа можуть тепер хіба богачі! Для вбогих остало лише тульське оружжа та фосфорові сірники, а тульське оружжа це розпука! Людина стріляє з тульського револьвера у жінку, а поцілить себе в лопатку...

Сиґаєву стало нараз сумно та жалко, що вмре і не бачитиме мук зрадниці. Пімста лише тоді солодка, коли можна оглядати її наслідки, а щож йому прийде, коли лежитиме в домовині й нічого не знатиме.

Може зробити так, — подумав. Убю його, побуду потім на похороні, погляну, а після похорону вбю себе також... Зрештою, мене перед похороном заарештують і відберуть оружжа... Тому: вбю його, вона остане в живих, а я... я тимчасом не відбираю собі життя, лише йду у тюрму. Відібрати собі життя я все ще найду час. Тюрма тому добра, що у вступному слідстві могтиму зясувати владі та суспільности цілу підлоту її поведення. Коли я відберу собі життя, то вона готова з вродженою собі брехливістю та безсоромністю обвинуватити мене в усьому, а суспільність виправдає її вчинок і хто зна, ще сміятиметься з мене. Колиж остану при житті, тоді...

По хвилі думав:

— Так, коли я вбю себе, то може статися, що саме мене обвинуватять і підозріватимуть про недостачу спочуття. І в додатку: завіщо вбивати себе? Це одно. По-друге, застрілити себе, значить боятися. Тому: вбю його, її оставлю при житті, сам іду під суд. Мене не будуть судити, а вона буде виступати, як свідок... Уявляю собі її збентеження, її сором, коли мій оборонець завдаватиме їй питання! Прихильність суду, публики та преси буде на мойому боці...

Сиґаїв роздумував, а помічник розкладав перед ним револьвери та вважав своїм обовязком забавляти покупця розмовою.

— Ось англійські, нові системи, щойно прийшли. Та я зазначую, що всі ті системи блідну у порівнанні зі Смитом і Весоном. Цими днями — пан певно читали — один офіцир купив у нас револьвер системи Смита та Весона. Стрілив до любовника і — уявіть собі, пане, — куля перейшла наскрізь, потім пробила бронзову лямпу, опісля пяніно, відбилася від пяніна й убила песика та поранила жінку. Ефект чудовий та приносить честь нашій фірмі. Офіцира арештували... Його, самособою, засудять і зашлють на каторгу! По-перше маємо дуже перестарілі закони, а подруге, прошу поважаного пана, суд стає все на боці любовника. Чому? Це дуже просте, прошу пана! Всі: і судді, і присяжні, і прокуратор, і оборонці — всі вони живуть самі з чужими жінками і для них краще буде, коли в краю буде одного мужа меньше. Суспільности було би приємно, колиб уряд заслав усіх чоловіків на Сахалін. О, добродій не уявляють собі, як я обурююся на теперішне зіпсуття обичаїв. Тепер так увійшло в звичай любити чужі жінки, як курити чужі папіроски та читати чужі книжки. Торговлі нашій поводиться з року на рік щораз гірше — це не значить, начеб меньшала скількість любовників, лише значить, що чоловіки погоджуються з долею та бояться суду і каторги.

Помічник оглянувся та сказав шепотом:

— А хто винен, добродію? Уряд!

— Іти за якусь свиню на Сахалін — також нема сенсу — роздумував Сиґаїв. — Коли прийду на каторгу, то так дам лише жінці нагоду вийти вдруге замуж і зраджувати другого чоловіка. Буде тріюмфувати... Тому: я остану при житті, себе не вбиваю, його також не вбиваю. Треба придумати щось розумнішого. Покараю їх погордою та пічну скандальний розводовий процес...

— Ось, прошу пана, ще інша система — сказав помічник і зняв з полиці новий тузин. — Звертаю увагу добродієві на ориґінальний механізм.

Сиґаїву після останньої постанови не треба вже було револьвера, а тимчасом помічник розгорячувався щораз більше та розставляв перед ним безупинно свій крам. Зневаженому чоловікові зробилося прикро, що помічник надармо мучиться задля нього, надармо захоплюється, усміхається та марнує час...

— Добре, то я... — пробелькотав — прийду пізніще, або... пришлю когось.

Сиґаїв не бачив лиця помічника, та щоби хоч як так вийти з прикрого положення, відчув що конче треба щось купити. Та що купити? Оглянув стіни крамниці, шукав щось дешевшого та зупинив зір на зеленій сітці, що висіла при дверях.

— А це що.. що це таке? — спитав.

— Це сітка на перепелиці.
— Скільки коштує?
— Вісім карбованців.
— Прошу запакувати.

Зневажений чоловік заплатив вісім карбованців, узяв сітку, почувався ще більше ображеним і вийшов із крамниці.

ЧИ ЗВІРЯТА ГОВОРЯТЬ?

Так, звірята мають мову, свою мову. Одначе вона зовсім інакша, ніж людська мова, а саме під духовим оглядом. Звірята не мають слів, так як ми, люди, на означення річей, які бачимо, отже на конкретні предмети, а не то на абстрактні.

Людська мова змінюється все. Наприклад наша, українська мова, нинішня, є інакша ніж українська мова зперед пятьсот або й більше літ. Таксамо є з французькою, англійською та кождою мовою. Бо поодинокі слова змінюються щодо їх значіння і щодо вимови.

Звіринна мова не знає таких перемін. Не має традиції, поступу, розвитку й духовости. Лев реве як кождий інший лев (лише тон може бути інший), таксамо з усіми іншими звірятами. Таксамо і з птахами; кожда ластівка цвірінькає однаково. **Число мовних звуків у ріжних звірят ріжне.** Теж є такі звірята, які лише при дуже надзвичайних обставинах видають із себе голос: наприклад заяць, зловлений з переляку кричить наче кіт. Інші знову звірята визначаються поважним богацтвом звуків, нпр. собака, та вже над усіми звірятами під тим оглядом найвище стоять **співучі птахи.**

Та навіть, коли не беремо під увагу співу птахів, то богацтво звуків у птахів богато більше ніж у ссавців. З того — мимоходом згадати — виходить, що число мовних звуків не є в ніякій звязи з інтелігенцією звірят. Бо і богацтво звуків курей богатше є ніж у хижих птиць, що преці психічно вище стоять ніж кури. Німецький природник професор д-р Бастіян Шмід робив спроби з курятками, які висиділа квочка, та з курятками, вигрітими штучно (машинами), і ствердив у них уже на першому тижні **сім ріжних звуків;** часом мають вони і вісім звуків. Із тих звуків приносять вони на світ уже 2—3 звуки, або й чути їх іще в яйци, як лише роздзьобають шкаралупу. Тоді чути пікання, що слідує по собі ритмічно. Не одна господиня, щоби влекшити тоді курятку видістатися з яйця на світ, надлуплює шкаралупу. Колиж не робить цього обережно, тоді окровавлене пискля зачинає кричати. Цей крик на означення болю такий сильний, як і в курятка, що вже є на світі 2—3 дни, коли йому нпр. через неувагу наступив хто на ніжку.

Так як у курятка, так і в усіх інших звірят звуки означають якийсь життевий обяв. Цей звук є звірятам уже вроджений.

Коли квочка найшла зернятко або комашку, зараз починає кликати, заманювати. Курятка збігаються. Себто пізнають клич. Нараз надлітає ворона або яструб. У цюж мить квочка перестерігає свої діточки. Одні ховаються в бурянах, в кущах. І цей звук курятка зрозуміли.

Приманливий і остерігаючий клич у звіринному світі дуже поширений. Хто любить природу, звірята, хто має ніжне око й ухо для таких явищ, запримітить ці кличі у співучих птахів, також у ластівок, коли вони гніздяться.

Тут треба згадати **сигналові та перестерігаючі кличі** ріжних звірят, що жиють стадами, нпр. **свист козуль-скельниць** (ґенза) **і свистунів** (бабаків), завивання вовків, що збилися з дороги й інші звірячі звуки, яких ціль очевидна. Що ці звуки розуміють інші звірята, це доказує нам кожда стара пара птахів, яка на крик своїх молодих зарав прилітає та старається прогнати ворога або й побороти його. Це доказує нам кожда ластівка, переслідувана хижим птахом. Вона своїм безперивним тривожним криком мобілізує не лише ластівки, але й інших птахів, навіть ворони, і часто напасник покидає жертву, або його проганяють. Козулі на даний знак остороги пускаються в утечу, свистуни ховаються в нори, а ґуси, що погубилися й заблукалися, сходяться назад завдяки безупинним сигналізуванням. Словом, звуки ці розуміють не лише звірята тогосамого роду, але нерідко й звірята з іншого роду. Отже **мова звірят має докладно означені цілі.**

А чи можуть звірята розуміти людську мову? Безсумніву розуміють звірята якусь скількість наших слів. Собака знає не лише слова на означення їди (їдження), ходження на прохід, імена членів родини; вона знає теж, хто це кітка, хто це пес сусіда, знає теж якусь скількість назв предметів (нпр. ланцюх, нашийник, палиця). Один пес знає їх меньше, інший більше, відповідно до того, чи ми собакою більше, чи меньше займаємося, цікавимося. Коні й воли розуміють передовсім значіння слів: вперед, на ліво, на право (вйо, вісьта, гайта), стій (гов, тпру). Та що наша мова складається не лише зі слів, але й цілих груп слів, яких уживаємо день-у-день, то заходить питання нпр., наскільки собака може нас розуміти. Не забуваймо, що ми наші слова та знаки (міни) менше або більше свідомо приноровлюємо до звіряти. Кожен, хто приязно говорить до пса, прибирає відповідний тон (наголос) та робить заохочуючі, приязні знаки (міни). Коли гладимо або пестимо собаку, то при цьому не говоримо непривітливим тоном. Колиж сваримо поважно собаку, то тоді не лише наш голос строгий і непривітний, але часто (мимоволі) слова супровожаємо непривітливими мінами. Наголос і міни для собаки такіміродатні, що вона взагалі не зважає на зміст наших слів. **Собака реагує зовсім таксамо, коли ми цюсаму гадку висловлюємо по українськи, по англійськи, чи в якій іншій мові, або навіть у якійсь придуманій мові, якої взагалі нема, а яку ми придумали нарочно для спроби.**

Мова звірят не все є мовою звуків. Як і люди, звірята послугуються мінами (виразом лиця).

Наскільки тіло вище розвинених звірят підлягає якомусь схвилюванню, це бачимо нпр. на собаці та коті. Кажемо нпр. собаці, що лежить собі на землі, і бачимо, як, собака пасдроєна на приємність, потрясе головою, порскає, вертиться, скавулить у найвищих тонах, раз у раз скаче до нас і раз у раз підходить до дверей. Виходимо на вулицю. Собака весело біжить попереду, вертає раз у раз до нас усе весела. Та ось даємо собаці знати, що треба вертати додому. Це зараз змінює настрій собаки, що виявляється на зовні. Собака стоїть хвилину наче прикована на місці, опускає голову, ховає хвіст, навіть вії опускає на діл. Легенько переступає з ноги на ногу та глядить на нас мутними очима. Колиж відкличемо приказ вертати додому, тоді знову бачимо переміну почувань у собаки. Неохота минула. Колиж ударити собаку ґарапником або лише погрозити їй ним, то собака переходить у стан жаку. Тіло здрігається, собака скомлить або легенько гавкне. Колиж загубиться нам у місті, тоді виступають у неї всі обяви смутку. Коли собака розлютилася, бачимо, що їй (як богато іншим ссавцям, головнож хижим звірям) наїжилася шерсть, собака вишкірює зуби і т. д. Це виявляється дуже виразно передовсім тоді, коли ненадійно стрінуться дві ворожі собі собаки або коли собака стрінеться з котом. Замітне для висловлювання люти у деяких звірят є, що вони укладають уха назад. Характеристично висловлюють завиєть із причини харчу.

Всі ці приміри доказують нам недвозначно, як внутрішня подія виявляється на зовні. Одначе воно є теж доказом, що поодинокі звірята душевно дуже ріжняться між собою.

ЯК МИ ПОМАГАЄМО РІДНОМУ КРАЄВИ.

ДЖЕРЗИ СИТІ, Н. ДЖ.

На Рідний Край.

Громадянин М. Купчинецький переслав до Обеднання $15, які призначив по рівній части на інвалідів, Рідну Школу і УВС.

ЕЛИЗАБЕТ, Н. ДЖ.

Діти Рідній Школі.

Діти другої і третьої кляси при українській парохіяльній школі при церкві св. Володимира заложили за ініціятивою дяко-учителя С. Грабаря „Американсько-Українське Товариство Рідної Школи" і рішили збирати між собою центами на допомогу Рідній Школі в старім краю.

В той спосіб зібрали й передали при кінці року свому учителеви $3, а учитель С. Грабар доложив від себе $2 і разом вислано до Обеднання на Рідну Школу $5.

ГАРТФОРД, КОНН.

На бойову акцію.

В червні післано на допомогу бойовій акції в краю $37, а жертводавці будуть поміщені в „Сурмі". Тепер засилаю до Обеднання $19.

Хотяй тепер біда й безробіття, але й у такім прикрім часі не бракує між українськими робітниками таких, що й у біді памятають за дальшу визвольну боротьбу.

Жертвували: А. Локоть $2; по $1: В. Іванчишин, А. Йордан, Й. Драпяк, Н. Кензьора, З. Процик, о. А. Пристай, С. Рудий, Я. Брент, а по 50 цнт.: М. Дерих, Й. Саган, Й. Бусиль, П. Чихович, Н. Корінь, П. Олендир, М. Літвінко і В. Мовчук.

П. Драпяк.

Рано мали злочинця покарати смертю. Вчасніше ще входить до келії священик, адвокат і ріжні визначні урядовці. Засуджений спить твердо. Будять його й кажуть збиратися.

— Панове, чи моя присутність там справді конечна? питає злочинець.

П. Ковальчик.

ТОБІ, МІЙ РІДНИЙ КРАЮ!

Тобі, мій рідний краю,
Співаю пісню любови,
Що вічно ме звеніти —
Не вмре вона ніколи!

На рани й на муки
Любов я прикладаю,
Пекучі сльози болю
Я в серденьку збираю...

Могил героїв рідних
По вік не забуваю!
Я память їх великих
В душі своїй кохаю!

Тобі, мій рідний краю,
Співаю пісню любови,
Щоби не вснули діти —
Не вснули у неволі...

Біль ран нехай палить їх!
Хай муки їх скріпляють!
І сльози хай стікають!
Терпінням хай дужають!

Тоді не вснуть ці діти
В ярмі, в чужій неволи —
Їм волі луч засвітить
Порвуть тяжкі окови!

І знов поллеться кров!
Упаде тисяч сто!
Та встане знов назад!
Горіти ме любов!

Я доти, рідний краю,
Співаю пісню любови,
Що вічно ме звеніти —
Не вмре вона ніколи.

— Я винаймив кімнату зі світлом, чогож ви пані замикаєте світло в десятій годині вечером?

— Бо в тій годині вертається до дому мій чоловік, а я не можу дивитися на нього.

